

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КОНВЕРТИРУЕМИТЕ ОБЛИГАЦИИ ПРИ ИЗДАТЕЛЯ

Георги Николов

*Дипломиран експерт-счетоводител, регистриран одитор
Докторант към катедра „Счетоводство и анализ“, УНСС*

Ключови думи:

*Конвертируеми
облигации*

МСС 32

*Съставен финансов
инструмент*

Финансов пасив

*Инструмент на
собствения капитал*

Резюме

Статията разглежда счетоводното отчитането на конвертируемите облигации при техния издател в съответствие с изискванията на МСС. В най-простата си форма конвертируемите облигации представляват типичен пример за съставен финансов инструмент, който съдържа едновременно компонент на финансов пасив и компонент на собствен капитал. Съществуват обаче и по-сложни видове конвертируеми облигации, чиито характеристики поставят определени предизвикателства при определянето на подходящия модел за счетоводното им отчитане.

Конвертируемите облигации са отдавна познат способ за финансиране на акционерните дружества. Възможността за издаването им у нас е регламентирана в чл. 215 от Търговския закон още през 1991 година, като оттогава приложимите разпоредби не са били обект на редакция. Независимо от това, поради една или друга причина, конвертируемите облигации все още не са добили широка популярност у нас въпреки потенциалните им предимства пред обикновените акции или облигации. В последните няколко години обаче се забелязва нарастващ интерес към този клас финансови инструменти, за което може да се съди по увеличаващия се брой публикувани проспекти за публично предлагане на конвертируеми облигации. Международните счетоводни стандарти налагат специфични правила за счетоводното отчитане на този вид облигации, които у нас

все още не са добре познати.¹ Именно това мотивира изготвянето на настоящата статия. Обект на детайлен анализ ще бъде счетоводното отчитане на конвертируемите облигации при издателя в класическия им вид. Ще бъдат разгледани и някои специфични въпроси, които макар и рядко могат да намерят практическо приложение.

По същество конвертируемите облигации са особен вид облигации, които дават право на притежателя им да ги замени за определен брой обикновени акции на издателя обикновено при настъпването на техния падеж. Класическият им вид е най-често посочваният пример за **съставен финансов инструмент**. От гледна точка на издателя в състава на този инструмент могат да се обособят два отделни компонента:

1. договорен ангажимент за предоставяне на парични средства под формата на лихвени плащания и на главница;
2. дериватив, предоставящ право на притежателя за придобиване на фиксиран брой обикновени акции на емитента.

Иначе казано, икономическият ефект от емитирането на такъв инструмент е по същество същият като едновременното емитиране на обикновена облигация и кол опция за покупка на определен брой обикновени акции.

Най-често срещаната грешка при отчитането на конвертируемите облигации в практиката е пренебрегването на капиталовия компонент на инструмента и отчитането им като обикновени финансови пасиви. Такъв подход изкривява действителната представа за финансовото състояние на емитента поне в два аспекта. Първо, лихвеният процент при конвертируемите облигации обикновено е по-нисък от този на обикновените облигации именно поради наличието на внедрена опция за тяхното конвертиране. Поради тази причина отчитането на разходи за лихви в размер на купонните плащания значително подценява действителната алтернативна цена на финансирането на дружеството с привлечени средства. На второ място, финансовите отчети, изготвени по този метод, не отразяват по никакъв начин факта, че дружеството на практика е страна по опционен договор за конвертиране на пасив в собствен капитал.

¹ Националният СС 32 не съдържа конкретни правила за класифицирането и отчитането на конвертируемите облигации при издателя. Единствено в СС 1 параграф 63.13 е посочено, че те следва да бъдат представени отделно от останалите облигационни заеми. СС 32 е базиран на предходни редакции на МСС, но в него не са пренесени постановките за отчитането на собствените капиталови инструменти на издателя. Това дава основание на някои автори да твърдят, че предприятията, които прилагат НСФМСП, следва да отчитат конвертируемите облигации като обикновени. Съществува обаче и противоположно схващане - изхождайки от принципа за „предимство на съдържанието пред формата“ и на основание на параграф 3.2(б) от СС 1 (регламентиращ възможността за прилагане на МСС за нерешените въпроси в НСФМСП), предприятията би следвало да могат да подхождат по сходен на изложения в тази статия начин.

В счетоводната теория се срещат разнообразни подходи за отчитането на конвертируемите облигации с цел тяхното вярно и честно представяне във финансовите отчети на издателя.² Повечето от тях са подчинени на схващането, че класическите конвертируеми облигации са **съставни финансови инструменти** и следва да се отчитат като такива. Основното правило по отношение на съставните финансови инструменти в МСС се съдържа в МСС 32.28 и по същество гласи, че *ако предприятието прецени, че издаденият от него инструмент съдържа елементи на финансов пасив и собствен капитал, тези компоненти следва да се класифицират и оценят отделно един от друг*. Обръщаме внимание, че икономическата същност на инструмента, а не неговата правна форма, ръководи класификацията в отчета за финансовото състояние на предприятието.

Широко разпространено е **погрешното** схващане, че конвертируемите облигации винаги съдържат както компонент на финансов пасив, така и капиталов компонент. Наличието на капиталов елемент при съставните инструменти зависи от определени условия, които следва внимателно да бъдат анализирани през призмата на дефинициите за финансов пасив и за инструмент на собствения капитал в МСС 32. Сами по себе си тези дефиниции са доста детайлни и на пръв поглед изглеждат сложни. Комплексна като цяло е и процедурата за класификация на по-нетипичните финансови инструменти при техния издател. Поради тази причина предлагаме един принципен въпросник, който може да послужи като отправна точка за правилната класификация на издаден финансов инструмент като пасив или като инструмент на собствения капитал:

- 1) Съществува ли сегашно задължение за издателя да заплати парични средства или парични еквиваленти, което той не може да избегне?
 - a) Да => *Продължете към въпрос 2*
 - b) Не => *Преминете директно към въпрос 4*
- 2) Подлежи ли инструментът на връщане (на обратно изкупуване от издателя) при спазване на изискванията на МСС 32.16 А, Б, В, Г³?
 - a) Да => инструментът е **инструмент на собствения капитал**
 - b) Не => *Продължете към въпрос 3*

²Например в статията "Accounting for convertible bonds" (Stevens, Volkan; Journal of Business Research, 1989) се предлагат девет различни подхода за счетоводното отчитане на конвертируемите облигации. Освен това методът, залегнал в МСС, принципно се отличава от този в общоприетите счетоводни принципи на САЩ.

³ През февруари 2008 г. МСС 32 беше изменен, като се въведе изискването определени финансови инструменти, подлежащи на връщане, и задължения, възникващи при ликвидация, да бъдат класифицирани като собствен капитал, въпреки че отговарят на дефиницията за финансов пасив. Новите правила са намерили отражение в цитираните параграфи на МСС 32 (16 А, Б, В, Г), но те не засягат отчитането на конвертируемите облигации.

- 3) Притежава ли инструментът някакви характеристики, които са сходни с характеристиките на инструментите на собствения капитал?
- a) Да => инструментът е **съставен финансов инструмент**
 - b) Не => инструментът е **финансов пасив**
- 4) Съществува ли задължение за емитента да предостави **променлив** брой от своите капиталови инструменти?
- a) Да => инструментът е **финансов пасив**
 - b) Не => *Продължете към въпрос 5*
- 5) Съществува ли задължение за емитента да предостави фиксиран брой от своите капиталови инструменти за погасяване на задължение, чийто размер е **променлив**?
- a) Да => Инструментът е **финансов пасив**
 - b) Не => Инструментът е **инструмент на собствения капитал**

Въпросникът трябва да се прилага първо към финансовия инструмент като цяло и ако се установи, че той попада в категорията на съставните инструменти, процедурата следва да се повтори за всеки отделен компонент. Нека анализираме класическите конвертируеми облигации, които на датата на падежа дават право на притежателя или да получи сумата на главницата на облигацията, или да получи фиксиран брой обикновени акции на емитента⁴. Анализът посредством въпросника започва с конвертируемите облигации като цяло:

- 1) Съществува сегашно задължение на емитента за изплащане на лихвите по облигациите, както и потенциално задължение за изплащане главница на инструмента, в случай че облигациите не бъдат конвертирани. Еминентът не може да избегне и двете задължения.
- 2) Изискванията на МСС 32.16 А, Б, В, Г съдържат специфични условия относно така наречените „упражняеми“ финансови инструменти или финансови инструменти с право на връщане⁵, които при определени условия подлежат на обратно придобиване от издателя. Тези изисквания в общия случай нямат отношение към отчитането на конвертируемите облигации.

⁴Нашият ТЗ не съдържа детайлни изисквания по отношение на съотношението на конвертиране на облигациите в акции. Единствено следва да се съблюдава разпоредбата на чл. 215, ал. 5, че емисионната стойност на превръщаните облигации не може да е по-ниска от номиналната стойност на акциите, които облигационерите биха придобили срещу тях.

⁵В редакцията на МСС 32, която е публикувана в официалния вестник на Европейския съюз, терминът „puttable financial instrument” е преведен като „упражняем финансов инструмент“, а в превода на МСС от ИДЕС е възприето по-точното понятие „инструмент с право на връщане“.

3) Инструментът съдържа опция за придобиване на определен брой обикновени акции, което го сближава с инструментите на собствения капитал.

Следователно конвертируемите облигации са съставен финансов инструмент и съставните му елементи следва да бъдат разгледани поотделно. Задължението за заплащане на лихви и главница се класифицира като финансов пасив, защото (1) не може да бъде избегнато, (2) не отговаря на изискванията на МСС 32.16 А, Б, В, Г и (3) само по себе си не съдържа елементи на собствен капитал. Опцията за конвертиране на облигациите отговаря на дефиницията за капиталов инструмент, тъй като отговорите на въпроси (1), (4) и (5) са отрицателни. Това означава, че по същество класическите конвертируеми облигации са съставен финансов инструмент, който се състои от елементи на финансов пасив и инструмент на собствения капитал⁶.

Тук е мястото да обърнем внимание, че горепосоченото заключение **не** е в сила за всички видове конвертируеми облигации. Понякога опцията за конвертиране не отговаря на изискванията за класификация като капиталов инструмент, защото отговорът или на въпрос (4), или на въпрос (5) е положителен. Такива са случаите, когато инструментът допуска някаква променливост по отношение на броя на финансовите инструменти, които издателят се задължава да предостави на притежателя на инструмента. Например при настъпването на падежа на дадена конвертируема облигация емитентът може да е задължен да предостави на притежателя й достатъчно на брой обикновени акции, така че стойността им (по пазарни цени към датата на падежа) да е равна на главницата на облигацията. В този случай икономическият ефект от опцията за конвертиране се свежда до това, че притежателят на конвертируемите облигации има право да получи различна възвръщаемост от тази, която получават притежателите на обикновените акции на емитента. Поради тази причина опцията за конвертиране не следва да се отчита като инструмент на собствения капитал, а конвертируемите облигации от този вид следва да се отчитат като хибридни финансови инструменти с внедрени деривативи по реда на МСС 39/МСФО 9. Възможни са и други сценарии, при които изискването за предоставяне на **фиксиран брой акции срещу фиксирана сума** е нарушено, но те няма да бъдат анализирани в настоящата статия поради ограниченото им приложно поле у нас⁷ - в следващите

⁶Според МСС 32 преценката на дружеството за вероятността опцията за конвертиране да бъде упражнена няма отношение към класификацията.

⁷До скоро подобен случай често се срещаше, когато дружество издава конвертируеми облигации, деноминирани в чуждестранна валута при плаващ валутен курс. Промените във валутните курсове предизвикваха промени в стойността на задължението по облигацията, което от своя страна не позволяваше опцията за конверсия да се отчита като елемент на собствения капитал (нарушаваше се правилото фиксиран брой акции срещу фиксирана сума). Измененията на МСС 32 от октомври 2009 г. обаче разрешиха този проблем.

редове ще се ограничим до разглеждането на конвертируемите облигации в класическия им вид.

След като сме определили съставните компоненти на конвертируемите облигации, възниква въпросът по каква стойност те трябва да бъдат признати във финансовите отчети. Първоначалната версия на МСС 32 не предвиждаше конкретен метод за разпределяне на балансовата стойност на даден съставен финансов инструмент към отделните му компоненти. Вместо това стандартът предлагаше алтернативни подходи, които до известна степен противоречаха на изискванията на МСС 39 и влошаваха сравнимостта между отчетите на предприятията, прилагащи различни подходи. Поради тази причина СМСС заключи, че трябва да бъдат премахнати алтернативните методи за оценка на компонентите на съставните финансови инструменти и трябва да бъде възприет единен подход, който да бъде в съответствие с изискванията относно първоначалното оценяване на финансов пасив в МСС 39 и дефиницията за инструмент на собствения капитал в МСС 32. Съгласно МСС 32 инструменти на собствения капитал са тези, които доказват остатъчен дял от активите на дадено предприятие след приспадане на всички негови пасиви. Това означава, че когато първоначалната балансова стойност на съставен финансов инструмент се разпределя към неговите компоненти на собствен капитал и пасив, към компонента на собствен капитал би следвало да бъде отнесена остатъчната стойност на инструмента след приспадане на сумата, определена отделно за компонента на пасив. Това правило е разписано в параграф 32 на МСС 32 - *емитентът на облигация, конвертируема в обикновени акции, определя първо балансовата стойност на компонента на пасив, като оценява справедливата стойност на сходен пасив, който няма свързан компонент на собствен капитал. След това балансовата стойност на инструмента на собствен капитал, представен от опцията за конвертиране на инструмента в обикновени акции, се определя чрез приспадане на справедливата стойност на финансовия пасив от стойността на съставния финансов инструмент като цяло.*

На практика това се осъществява по следния начин. Справедливата стойност на компонента финансов пасив е настоящата стойност на бъдещите парични потоци (лихви и главница), дисконтирани с референтен лихвен процент, прилаган на пазара към инструменти със сравним кредитен статус и предоставящи по същество същите парични потоци при същите условия, но **без опция** за конвертиране⁸. Справедливата стойност на съставния финансов инструмент като

⁸ Осъзнаваме, че поради недостатъчно развитите на финансови пазари в България определянето на подходящ референтен лихвен процент представлява най-трудната част в практическото прилагане на описания подход. Въпреки това считаме, че съществува достатъчно статистическа информация, която да позволи достоверна приблизителна оценка на пазарния лихвен процент при сходни дългови инструменти без опция за конвертиране.

цяло е принципно равна на получените или подлежащите на получаване парични средства в резултат на емисията, а стойността на капиталовия компонент се явява математически остатък. След първоначално признаване отделните компоненти подлежат на последваща оценка по реда на приложимите за тях стандарти – финансовият пасив в общия случай ще се отчита по амортизируема стойност съгласно МСС 39/МСФО 9, а компонентът на собствения капитал няма да подлежи на последваща оценка. Казаното дотук може да се илюстрира със следния практически пример:

На 31.12.2012 г. предприятие издава конвертируема облигация с номинал 1 млн. лв. Падежът на облигацията е на 31.12.2015 г. Номиналният лихвен процент по облигацията е 10%, като лихвите се изплащат в края на всяка година (три купонни плащания по 100 хил. лв. всяко). На датата на падежа притежателят на облигацията може или да получи обратно сумата на главницата, или да придобие 10 000 обикновени акции на издателя с номинална стойност 100 лв. всяка. Пазарният лихвен процент по сходни облигации, които не съдържат опция за конвертиране, към 31.12.2012 г. е 12%.

Анализ:

Конвертируемата облигация в случая е от класическия вид и се състои от следните компоненти:

- 1) финансов пасив - задължението за изплащане на годишна лихва от 100 хил. лв. и потенциално задължение за изплащане на главницата от 1 млн. лв. след три години;
- 2) елемент на собствения капитал – опция за конвертиране на облигацията в 10 хил. обикновени акции на издателя (фиксиран брой акции срещу фиксирана сума).

Справедливата стойност на финансовия пасив се определя чрез дисконтирането на предстоящите парични плащания по инструмента с референтния лихвен процент от 12% (а не с номиналния лихвен процент от 10%):

Дата	Вид плащане	Сума (х.лв.)	Дисконтов фактор	Сегашна стойност (х.лв)
31.12.2013	Лихва	100	$0.8929 = 1/[(1.12)^1]$	89
31.12.2014	Лихва	100	$0.7972 = 1/[(1.12)^2]$	80
31.12.2015	Лихва и главница	1100	$0.7118 = 1/[(1.12)^3]$	783
Сума = справедлива стойност на финансовия пасив:				952

Справедливата стойност на капиталовия компонент се определя като разлика:

	х.лв
Получени плащания от издаване на инструмента:	1,000
Справедлива стойност на финансовия пасив:	-952
Справедлива стойност на капиталовия компонент (остатък):	48

Съставя се следното счетоводно записване:

Д-т с/ка Парични средства	1 000 хил. лв.	
К-т с/ка Конвертируеми облигации (пасив)		952 хил. лв.
К-т с/ка Премийни резерви (собствен капитал)		48 хил. лв.
(аналитична сметка – издадени кол опции или подобна)		

За улеснение на последващата оценка на инструмента може да се състави следната таблица (стойностите са представени закръглено в хил. лв):

Дата	Начално салдо на компонента пасив	Признати разходи за лихви (12%)	Годишни плащания на лихви (10%)	Крайно салдо на компонента пасив	Крайно салдо на капиталовия компонент
(1)	(2)	(3) = (2) * 12%	(4)	(5)=(2)+(3)-(4)	(6)
31.12.2013	952	114	100	966	48
31.12.2014	966	116	100	982	48
31.12.2015	982	118	100	1,000	48
Сума:		348	300		

В края на всяка година разходите за лихви, изчислени в колона 3, се отчитат по дебита на сметките за отчитане на разходите за лихви срещу кредитиране на сметките за отчитане на паричните средства (със стойностите в колона 4), като разликата се отнася по кредита на избраната сметка за отчитане на компонента финансов пасив. Към датата на падежа салдото по сметката за отчитане на конвертируемите облигации е кредитно и е в размер на 1 000 хил. лв. В зависимост от начина на уреждане на конвертируемите облигации тази сметка се закрива (дебитира се) срещу кредитиране на сметките за отчитане на паричните средства (при уреждане в брой) или срещу кредитиране на сметките за отчитане на собствения капитал (при уреждане в обикновени акции).

От таблицата ясно се вижда, че стойността на капиталовия компонент (колона б) остава непроменена. Важно е да се знае, че независимо от начина на уреждане на облигациите, тази стойност никога не се прехвърля към печалбата и загубата. Стандартът допуска единствено евентуалната ѝ рекласификация от един вид капиталови резерви в друг.

Също така прави впечатление, че общата сума на отчетените разходи за лихви (сумата на колона 3) превишава действителните купонни плащания (сумата на колона 4), като превишението по размер е равно на стойността на капиталовия компонент (48 хил. лв.) Възниква въпросът дали това превишение може да се счита за данъчно-признат разход. Предвид спецификата на разглеждания казус не

е изненадващо, че този въпрос няма конкретна регламентация в действащия към момента ЗКПО. Липсата на конкретна ограничителна разпоредба в закона може да послужи като основание за заключението, че всички отчетени разходи за лихви би следвало да се третираат като данъчно-признати по реда на ЗКПО, стига дружеството да може да докаже, че избраният референтен лихвен процент (12% в разгледания пример) е пазарен и не са в сила хипотезите за отклонение от данъчно облагане.

Настоящата статия няма претенции за изчерпателност по отношение на разглежданата проблематика. В практиката, макар и рядко, могат да възникнат разнообразни ситуации, които да изискват определени модификации в изложения подход за счетоводно отчитане на конвертируемите облигации при емитента. Въпреки това сме на мнение, че разглежданата методика може винаги да послужи като отправна точка при анализа на значително по-сложни казуси.

SOME ASPECTS OF THE ACCOUNTING TREATMENT OF CONVERTIBLE BONDS FROM THE PERSPECTIVE OF THE ISSUER

Georgi Nikolov

Certified Public Accountant, Registered Auditor

Ph.D. student at the department of "Accounting and Analysis", UNWE

Key words:

Convertible bonds
IAS 32
Compound financial instrument
Financial liability
Equity

Abstract:

The present article discusses the accounting treatment of convertible bonds from the perspective of their issuer and in line with the requirements of IFRS. In their simplest form, the convertible bonds are a typical example of a compound financial instrument that consists of both a liability and an equity component. However, other convertible instruments are more complex, and contain a number of features that could pose some challenges on the determination of the appropriate accounting approach.